

tidsskrift.dk

Vendepunktet i den Skaanske Krig. (August— September 1676).

Historisk Tidsskrift, Bind 8. række, 4 (1912)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_8rk_0004-PDF/hto_8rk_0004_97876.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97876>

pdf genereret den : 28/5-2008

Vendepunktet i den Skaanske Krig (August— September 1676).

Af

K. C. Rockstroh.

Under Felttoget i Nordtyskland 1675 og i det første Par Maaneder af Felttoget i Skaane 1676 fulgte Heldet uafbrudt de danske Vaaben. Betydelige Landstrækninger og et Antal befæstede Stæder erobrede, og der er ingen Tvivl om, at paa dansk Side overgik de store Resultater enhver Forventning. Da, ved Midten af August 1676, umiddelbart efter den med største Kraft gennemførte Storm paa og Erobring af Christiansstad, og medens den sejrrige Hær er paa Vej fra Østskaane til Halland for at fortsætte sit Sejrsløb, indtræffer Efterretningen om det Nederlag, som Duncans Korps havde lidt ved Halmstad den 17. August.

Efter en Række heldigt og dygtigt udførte Foretagender: Landgangen i Skaane, Erobringen af Helsingborg, Landskrone og Christiansstad m. m. var man i det danske Hovedkvarter mindst af alt belavet paa et saadant Budskab som det om Halmstadnederlaget, og derfor virkede det i første Øjeblik bedøvende som et Kølleslag. Og dog er det mere de særegne Forhold, hvorunder Halmstadnederlaget kom, mindre selve Realiteten deraf, d. v. s. Antallet af slagne Tropper, der her spillede

Hovedrollen; thi Duncans Korps udgjorde kun omtrent en Femtedel af Hærens Styrke i Skaane, og de 4 af hans 6 Fodfolksbatailloner var derhos af de mindst gode i Hæren. Men Resultatet blev dette, at medens vor Hær hidtil maalbevidst og med stedse voksende og vel begrundet¹⁾ Tillid til egen Kraft var ilet fra Sejr til Sejr, medens man hidtil havde bevaret Initiativet og foreskrevet Fjenden Loven, traadte nu Tøven og Usikkerhed i Stedet.

I N. P. Jensens „Den Skaanske Krig“²⁾ fremsættes der Formening om, at flere af de ved Hæren i Skaane i August-September trufne Foranstaltninger og Bestemmelser, som nu, bagefter, skønnes at være mindre forstandige, mindre heldige eller endog fejlagtige, skulde være trufne imod Hertugen af Pløns, Hærens Overfeltmarskals, Villie. Den nævnte Forfatter mener ogsaa, at der i Hovedkvarteret, hvor Kongen jo stedse befandt sig, dreves Intrigespil mod Hertugen, og han nævner i den Forbindelse Generalerne Carl og Frederik Arenstorff samt Krigssekretær Mejer som Hertugens formentlige Avindsmænd.

Hvad disse formentlige Intriger angaar, er der en — dog vistnok meget ringe — Mulighed for, at Forfatteren har Ret, naar han nævner Brødrene Arenstorff som Hovedmændene; men da Kongen i December, efter

¹⁾ Fr. Giese, senere Medlem af Generalkrigskommissariatet, skriver ^{20/6} 76: „Landarmeen er ... i god Stand og ca. 14000 Mand stærk. Jeg saa den fornylig, da Kongen traktered Dronningen og Prinsesserne [ved en Revu i Lejren i Dyrehaven], i Bataille og med saa fortræffelig Orden og Disciplin og herligt Artilleri og Bagage m. m., som man vel ingensinde før har set det i Danmark“. (Christian v. Lentens Arkiv).

²⁾ Kjøbenhavn 1900.

at Hertugen har forladt dansk Tjeneste, underretter Hertugen om, at Mejer stadig vil holde ham underrettet om, hvad der sker ved Hæren, skønnes dette ikke at tyde paa noget daarligt Forhold mellem Hertugen og Mejer. Det antydes ogsaa, at Storkansler Ahlefeldt har været uenig med Hertugen om, hvad Hæren burde foretage i det sydlige Halland først i September¹⁾, saa at man kunde antage, at ogsaa Ahlefeldt havde modarbejdet Hertugen i dette Spørgsmaal: at dette er urigtigt, vil fremgaa af nærværende Udvikling.

Endelig anfører nævnte Forfatter, „at efter Carl Arenstorffs Ankomst begyndte Kongen endog at gribe personligt ind i Spørgsmaalene om, hvad der burde gøres“, og efter at have givet et Eksempel paa Kongens Overvejelse af hvorvidt Halmstad burde belejres dette Aar eller ej, siger Forfatteren, at det var umuligt „for en Hærfører som Hans Adolf at knytte sit Navn til en saadan Ledelse“. Denne Opfattelse af Kongens, Krigsherrens, Stilling, af den enevældige Konges Ret og Pligt, skønnes meget mærkelig. — En saadan Opfattelse havde til Nød været forstaaelig, hvis Christian den Femte kun havde spillet en Slags Gæsterolle ved Hæren, eller hvis han var uden virkelig Interesse for og Indsigt i Hærens Forhold; men det stik modsatte var Tilfældet. Kongen følte sig som Soldat, som Hærens virkelige Overhoved; han var grundigt inde i Hærens Forhold, kendte personlig en Mængde af Officererne, og hele sit Liv igennem viede han Landets Forsvarsvæsen et stort og samvittighedsfuldt Arbejde.

Det være med Intrigerne, som det vil — herom veed man saare lidt. Derimod kan det bevises, at de i August-

¹⁾ Nævnte Skrift S. 147.

September 1676 i Hovedkvarteret fattede Beslutninger ikke stred mod Hertugens Opfattelse, men tværtimod var mere i Overensstemmelse med hans Mening end med nogen andens eller rettere sagt kun udtrykte hans Opfattelse. Det er ubestrideligt, at Hertugen har indlagt sig betydelig Fortjeneste ved sit Arbejde i den danske Stats Tjeneste baade 1676 og senere, og hans Uegennytte og store Omhu for Soldatens Vel — en Egenskab, som for øvrigt ogsaa Kongen besad i meget høj Grad — er hævet over enhver Ros; men Forfatteren af „Den Skaanske Krig“ deler ikke Sol og Vind ligelig, naar han tillægger Hertugen af Pløn Æren for alt det rigtige og heldige i dette Felttog — de andre Ansvarer for det uheldige.

Da Landskrone Slot overgav sig den 3. August — selve Byen, Fæstningen, var bleven erobret i Forvejen — var Forholdene i Hovedsagen følgende. Wismar og Rostock holdtes besat fra den foregaaende Vinter af to Fodregimenter, og en Styrke paa omtrent 3000 Mand deltog i Erobringen af Provinsen Bremen m. m. I Holsten, Slesvig og selve „Riget“ stod der 3—4 Rytterregimenter, og omtrent 4000 Mand Fodfolk var fordelt i de faste Pladser. Det erobrede Gulland havde en Besætning af omtrent 500 Mand Fodfolk, og i Helsingborg og Landskrone var der lagt 3 Batailloner, i Ystad 2 Batailloner. Endelig havde Flaaden faaet tildelt omtrent 1200 Mand Fodfolk. Alle disse Besætningsstyrker, som næppe kunde bringes synderlig ned, slugte saa meget Mandskab, at Felthæren i Skaane ved Begyndelsen af August ikke havde stort over Halvdelen af alt Hærens Fodfolk, medens

derimod Rytteriet var forholdsvis talrigt. Omkring den 10. August, da Felthærens Hovedstyrke stod ved Christiansstad, talte Fodfolket her omtrent 19 Batailloner med en Styrke af c. 6000 tjenstdygtige, 8 Rytterregimenter, med omtrent 3500 Heste, samt omtrent 600 Dragoner — ialt omtrent 10000 Mand. Malmø observeredes af et kombineret Rytterregiment, og sidst i Juli var de to i Ystad staaende Batailloner under Oberst Cicignon bleven beordrede til hurtigst muligt at slutte sig til Hovedhæren ved den forestaaende Afmarch mod Øst¹⁾.

Allerede den 18. Juli var Generalmajor Anders Sandberg bleven beordret til med et kombineret Rytterregiment, ca. 600 Heste, og et Dragonregiment at gaa mod Christiansstad „mod Fjenden, fornemme dennes Contenance og berette flittig“. Han skulde gaa saa nær paa Fjenden som muligt, sikre sig alle Passager og Broer og udsprede Rygter om, at hele den danske Hær var i Fremmarch mod Øst. Befolkningen skulde overalt vises det største Hensyn, og navnlig skulde der gøres alt for at knytte Beboerne i Gøinge Herred til den danske Sag, og endelig — „han maa ikke uden højeste Nød lade disse Tropper marchere gennem Kornet“²⁾. Den 23. Juli var Sandberg bleven beordret tilbage til Landskrone — af hvad Grund er ubekendt — men den 25. indløb en fra ham afsendt Beretning, dateret den 23. i „Hummelstorp“³⁾, om at den svenske Konge med Felthæren havde trukket sig tilbage til Fjelkestad⁴⁾ og vistnok vilde gaa endnu længere tilbage mod Nord. Sandberg fik derfor en ny

¹⁾ Krigskancelliets „Depecher“ ³⁰/7 76.

²⁾ — — — ¹⁸/7 76 (No. 1160).

³⁾ — — — ²⁵/7 76 (No. 1207).

⁴⁾ Omtrent 1¹/₄ Mil nord for Christiansstad, øst for Helge Aa.

Ordre den 25.: hvis det var rigtigt, at den fjendtlige Hær havde opgivet at forsvare Overgangene over Helge Aa og vilde trække sig op i Gøinge Herred eller ind i Sverrig, skal Sandberg gaa saa nær til Christiansstad som muligt og fortsætte Observationerne herfra. Den svenske Konge havde imidlertid fra Christiansstad sendt sit Fodfolk mod Nord til Vexjø, medens han selv med Rytteriet gik mod Øst, ind i Blekinge. Disse Bevægelser synes at være bleven meldt af Sandberg til Hovedkvarteret ved Landskrone paa en saadan Maade, at man der antog, at hele den svenske Hær marcherede over Vexjø mod Egnen omkring Gøteborg, hvor Gyldenløve stod med den norske Hær.

Denne Opfattelse af Forholdene paa fjendtlig Side førte, som naturligt var, til, at man i det danske Hovedkvarter vendte Blikket bort fra Østskaane-Blekinge, hvor den fjendtlige Hær hidtil havde staaet, og traf Forberedelser til at gaa mod Nord, mod Halland, for derfra, under Samarbejde med Gyldenløve, at operere mod den fjendtlige Hær. Sandberg beordredes derfor den 30. Juli til at vende tilbage til Hovedhæren med Størsteparten af sit Rytteri, og den følgende Dag udstedtes der en detailleret Instruktion til ham om, at da vor Hærs Hovedstyrke agtede at forlade Skaane for at iagttage den fjendtlige Hærs Bevægelser, skulde Sandberg med to Rytterregimenter blive tilbage i denne Provins for at observere de to Fæstninger Christiansstad og Malmø og iøvrigt udføre forskellige Hverv ¹⁾. Den samme Dag fik Generalløjtnant Friedr. v. Arenstorff Ordre, at da den fjendtlige Hær ifølge indløbne Efterretninger er marcheret til Vexjø og formodes at ville gaa til Gøteborg mod den

¹⁾ Depecher 1676 ³⁰/₇ og ³¹/₇ (No. 1215, 1216 og 1219).

norske Armee, skal Arenstorff med Hovedmassen af det danske Rytteri og Dragonerne bryde op til Halland. Her skal han snarest postere sig ved Halmstad, indhente Efterretninger om denne Fæstnings Tilstand og, „da der synes at være Lejlighed dertil, forsøge en Entreprise“ ¹⁾).

Den 1. August sendtes der Gyldenløve Efterretning om alt dette, og det tilføjedes, at man ventede at erobre Landskrone Slot i Løbet af faa Dage, hvorefter Kongen med Hærens Fodfolk vilde følge efter op i Halland for med den samlede Hær at operere i Forstaaelse med Gyldenløve ²⁾).

Da meldte Sandberg den 2. August, formentlig fra Egnen tæt Vest for Christiansstad, at Karl IX var i Fremrykning fra Øst og var naaet til Christiansstad. Denne Melding, der formentlig er indtruffen i Hovedkvarteret ved Landskrone Natten mellem den 2. og 3. eller tidlig paa Dagen den 3., var ogsaa rigtig — dog at Kong Karl kun havde sit Rytteri med sig, medens hans Fodfolk som før nævnt var sendt op i Smaaland. Denne betydningsfulde Efterretning maatte selvfølgelig bevirke helt forandrede Forholdsregler, hvorfor man straks kaldte Generalløjtn. Arenstorff tilbage med Rytterkorpset. Han ankom den 4., Dagen efter Landskrone Slots Overgivelse, og der afholdtes da samme Dag et Krigsraad.

I dette Krigsraad var tilstede — foruden Krigssekretæren, Generalauditør Mejer, der førte „Protokollen“ ³⁾ men ikke var stemmeberettiget — Generalløjtn. Fr. Aren-

¹⁾ Depecher 1676 ³¹/₇ (No. 1218).

²⁾ Krigskollegiets norske Eksp. 1676. Sammenlign Gulowsen, Gyldenløvefejden S. 71 og 79.

³⁾ Denne og de følgende „Protokoller“ er løse Ark, skrevne af Mejer. De findes i en særlig, lille Pakke, der bærer Titlen „Uregistrerede Depeches 1676“.

storff, Feltmarskalløjtnant Weier, Corfitz Trolle ¹⁾, Rigmarskal Korbitz ²⁾, som var Præses i Generalkrigskommissariatet, Rigsadmiralen Henrik Bjelke ³⁾, Storkansleren Friedr. v. Ahlefeldt ⁴⁾ samt Overfeltmarskallen. Om Kongen har været tilstede i Krigsraadet vides ikke, og hverken i denne „Protokol“ eller i dem over de senere afholdte findes der nogen Bemærkning derom.

Som „Proposition“, Forhandlingsemne, forelagdes: „Was weiter zu thun sey und mit der Armee vornehmen“. — Generaløjtn. Arenstorff udtaler, at man med [Hoved-]Armeen bør gaa mod Fjenden, til Christiansstad. Halmstad bør virkelig berendes ⁵⁾ og indesluttet, og der bør dannes et Detachement hertil. Weier vil og-

¹⁾ Trolle fulgte med Hovedkvarteret under hele Felttoget og tog — vel nærmest som Repræsentant for Statskollegiet — Del i alle Overvejelser. Han var særlig vel kendt med Forholdene i Landet her og havde i Krigen 1658—60 spillet en betydelig Rolle som en dristig og kløgtig Konspirator mod de Svenske.

²⁾ Korbitz fulgte ogsaa fast med Hovedkvarteret. Kongen havde befalet, at overalt i Lejrene etc. skulde Korbitz bo „i det nærmeste Kvarter til højre for mig, og skal han have alle til ham hørende ved Generalkrigskommissariatet hos sig der“. (Depecher ^{21/6} 1676). Korbitz nød med Rette Kongens Tillid p. G. a. sin Loyalitet, store Flid, Samvittighedsfuldhed og Hæderlighed.

³⁾ Det var mere tilfældigt, at Bjelke var tilstede her. Han var Præses i Admiralitetet og Medlem af Statskollegiet og var velset af Kongen personlig.

⁴⁾ Ahlefeldt fulgte ogsaa bestandig Hovedkvarteret, hvor ligeledes Sekretær Biermann hyppigst var. I Statsarkivet i Marburg findes en interessant og udførlig Korrespondance fra Hesserens, Sekretær Georg Lincker til Landgrevinden, Christian den Femtes Svigermoder, der ganske overordenlig interesserede sig for Forholdene i Danmark. Man kan skønne, at Lincker har haft Biermann til Korrespondent ved Hæren, og Lincker veed som Følge heraf særdeles god Besked med adskillige Forhold, som ellers er lidet bekendte.

⁵⁾ At „berende“ en Fæstning vil sige ved Rytteri at afskære Forbindelsen med Yderverdenen.

saa gaa mod Fjenden med Hovedstyrken. Med Halmstad bør der holdes Øje ved et Detachement. Trolle: med Hærens Gros gaa mod Fjenden; Detachement mod Halmstad. Kørbitz og Bjelke udtaler sig som Trolle. Storkansleren: man bør holde Hovedsagen for Øje, d. v. s. gaa mod Fjenden. At berende Halmstad vilde være heldig, om Armeen kan taale det, og hvis vi selv da forbliver saa stærke, at vi er Fjenden voksen. Overfeltmarskallen: [Vi har] 24 Batailloner til Fods [og bør] med Hovedarmeen gaa mod Fjenden, hvem vi bør holde Øje med. Hvad Halmstad angaar, da maa man se at bemægtige sig det pr. Entreprise (d. v. s. pludseligt, voldsomt Angreb).

Herefter sluttet „Protokollen“ med en Del Bemærkninger, der rimeligvis er Resultatet af en mere kollegial Behandling af alle Spørgsmaal vedrørende de nye Foretagender — bl. a. angaaende Observationsstyrken ved Malmø og dennes Forhold, Omsorg for de syge og saa-rede. Det bemærkes yderligere, at Fremmarchen skal tiltrædes iovermorgen (den 6.) før Prædiken. Detachmentet mod Halmstad betros til Generalmajor Duncan, og hans Styrke fastsættes til 500 Heste (Ryttere), 500 Dragoner, 6 Batailloner til Fods (omtrent 2100 Mand), 3 12 Pds. Kanoner (foruden de ved Fodfolket værende Regimentskanoner) samt 2 Morterer. Yderligere behandles nogle Spørgsmaal om den skaanske Hærs Forstærkning ved Afdelinger fra Belejringskorpset ved Stade, hvilken Fæstning kapitulerede i de samme Dage.

Protokollen har denne Dag ikke den resumerende „Conclusio“, som ellers danner Afslutningen; men Resultatet af Krigsraadet var altsaa dette, at alle stemte for med Hovedhæren at gaa mod Øst, mod den fjendt-

lige Hær, og at ligeledes alle vilde sende et Detachement mod Halmstad.

Det skal fremhæves, at der mellem Hertugens Votering og Storkanslerens, til Dels ogsaa de øvrige Herrers, Votering er en bemærkelsesværdig Forskel, idet Storkansleren betoner Nødvendigheden af at holde Hovedhæren saa stærk som muligt og nøjes med at lade Halmstad „berende“, medens Hertugen vil gøre Detachementet mod Halmstad saa stærkt, at det sættes i Stand til ved et voldsomt Angreb hurtig at bemægtige sig Fæstningen. Det bør ogsaa bemærkes, at medens Hertugen ligesom afsvækker Tanken om en kraftig Offensiv med Hovedhæren ved at sige, at man bør „holde Øje med Fjenden“, har ingen af de øvrige Herrer taget en saadan Reservation: de vil gaa mod Fjenden.

Endnu den 4., aabenbart efter afholdt Krigsraad, sendtes der Efterretning til Gyldenløve om, hvad man havde besluttet og iøvrigt om Forholdene i Skaane¹⁾.

¹⁾ Om Overvejelserne og Beslutningerne i det danske Hovedkvarter i disse Dage hedder det i „Den Skaanske Krig“ S. 133: „At det var Hans Adolf, der satte igennem, at F. Arenstorff blev kaldt tilbage og Marcheretningen forandret, kan ikke be-
tvivles; derimod har det næppe været med hans gode Vilje, at det blev bestemt, at Generalmajor Duncan skulde sendes mod Halmstad. Thi, da Fremrykningen mod Christiansstad ifølge Kongens Brev til Gyldenløve skete, fordi man der ventede at finde den svenske Hær, kunde man ikke være for stærk. Ved at detachere Duncan risikerede man desuden, at den svenske Hær, saasnart den fik Kundskab om vor Fremrykning, trak sig tilbage og vendte sig mod ham“. — Hvis det er rigtigt, at Hertugen har „sat igennem“, at Arenstorff blev kaldt tilbage og Marcheretningen forandret, har han, som det ses af Krigsraadsforhandlingerne, været ganske i Overensstemmelse med Krigsraadets øvrige Medlemmer. Krigsraadsforhandlingerne viser ogsaa, at det netop var Hertugen, der vilde have Korpset mod Halmstad stærkt. At man ved Udskillelsen af Detachementet løb den Risiko, at Fjenden unddrog sig vor Hovedhær og

Den 5. August udstedtes den kongelige Ordre om Duncans Korps. Angaaende dets Opgave hedder det, at Duncan skal forsøge en Surprise; men viser dette sig umuligt, skal han formere en Blokade og berende og indeslutte Fæstningen ¹⁾. Selve Ordren og Korpsets Styrke var ganske i Overensstemmelse med Hertugens Anskuelser. Samme Dag udgik der en meget lang Række Ordre fra Krigskancelliet ²⁾, tildels paa Grundlag af det i Krigsraadet vedtagne.

I Overensstemmelse med Krigsraadets Beslutning afmarcherede Hæren den 6. fra Landskrone og gjorde en stærk Dagmarch, over 5 Mil, til Gaardstaange, der ligger paa Vejen Landskrone-Christiansstad. Som Garnison i Landskrone var efterladt den saarede Oberst Stuart med sit Regiment, hvortil skulde slutte sig en Bataillon af Oberst Langes (Sjællandske) Regiment. I Helsingborg var der efterladt en Bataillon. Til Oberst Cicignon i

kastede sig over Detachmentet, viser ganske vist Begivenhedernes Forløb; men at man paa Forhaand kunde regne med dette som sandsynligt, kan ikke erkendes.

¹⁾ Depecher No. 1232.

²⁾ Her skal bemærkes, at Hovedkvarteret, d. v. s. Kongens øjeblikkelige Opholdssted, ikke sjælden er noget andet end Hærens Opholdssted (Lejr, Kvarter o. s. v.). Saaledes var Hovedkvarteret foran Landskrone i Tofte, omtr. 1 Mil østsydøst for Landskrone, medens „Lejren“ er i Ørje, omtr. en halv Mil øst for Landskrone. Den 6. er nogle Ordre dateret „Lejren ved Landskrone“, d. v. s. i Ørje, andre i „Hovedkvarteret i Gaardstaange“. Den 8., 9. og 10. var Marchdage for Hæren med „Lejr“ henholdsvis i Hørby, i Vester Vram og i Væ, men Hovedkvarteret, hvorfra en Række Ordre udgik, er den 8., 9. og den 10. om Formiddagen i Hørby og først senere paa Dagen den 10. i Væ ved Armeen. Det har sin Betydning at klare dette Forhold, naar man vil forstaa Begivenhedernes Udvikling. (Se dels „Depecherne“ de her nævnte Dage, dels en kort Oversigt „Marche von Landtzkron“, ført af en Embedsmand i Krigskancelliet over Hærens March fra $\frac{3}{8}$ til $\frac{23}{8}$ (blandt „Uregistr. Indk. Sager Januar-Oktober 1676“)).

Ystad udgik der flere meget skrappe Ordre om at skynde sig at slutte sig til Hovedhæren.

Fra Gaardstaange sendte Hertugen Underretning den 7. til Duncan, som denne Dag højst kan være naaet til Engelholm, om, at man efter at være ankommen til Gaardstaange har erfaret, „dog ikke gennem ganske sikker Efterretning“, at Fjenden „sidste Torsdag“ (d. v. s. den 3. August) med hele sin Hær er brudt op mod Vexiø. Duncan faar Paakæg om selv at gøre alt, hvad han kan, for at skaffe Oplysninger om Fjenden og til enhver Tid være parat til at handle efter Omstændighederne, hvis Fjenden — „dog imod Formodning“ — skulde gaa ham paa Halsen. Han skal i fornødent Fald trække sig tilbage paa Laholm, fatte Posto der og holde Hovedhæren underrettet om alt ¹⁾).

Den meget lange March den 6. viser klart den danske Hærs alvorlige Hensigt at ville søge den fjendtlige Hær og angribe den. Men efter Modtagelsen af Efterretningen i Gaardstaange, at den fjendtlige Hær havde trukken sig op i det tyndt befolkede, uvejsomme Smaalands, var Situationen atter ganske forandret. Der var Tid nok til at overveje, hvad man nu vilde gøre, og den 7. forblev Hæren derfor i Gaardstaange ²⁾. Skulde man fortsættte mod Øst eller genoptage den tidligere Plan om med Hovedstyrken at gaa ind i Halland? Ved Afgørelsen heraf har rimeligvis Hensynet til at brede det danske Herredømme over Østskaane, særlig Gøinge Her-

¹⁾ Depecher No. 1261.

²⁾ Det smukke Landskab ved Lødde Aa har henrevet en af Embedsmændene i Krigskancelliet til et for Tiden og Forholdene sjældent Udbrud af Naturbegejstring, saa at han paa et Papir har nedskrevet: „Hier ist ein schöne au und wisch.“ Eller tænker han paa det gode Hestefoder?

red med den stridbare, dansk sindede Befolkning, samt over Blekinge spillet en ikke ringe Rolle. Men ogsaa Efterretninger om, at det befæstede Christiansstad vistnok kunde tages ved en af de raske „Entrepriser“, som kendetegner den skaanske Krig og sikkert i høj Grad tiltalte den dristige unge Konge personlig, har spillet med ved Afgørelsen. Der ses ikke at være afholdt noget formelt Krigsraad her, og derfor har formentlig Kongen sammen med Hertugen og andre høje Herrer i Hovedkvarteret truffet Afgørelsen. Denne er gaaet ud paa at fastholde den sidste Plan, Marchen mod Øst, og den 8. fortsatte Hæren til Hørby, godt 3 Mil, den 9. til Vester Vram, godt 4 Mil, og dernæst den 10. til Væ, omtrent 2 Mil. Nu var man kun omtrent en Mil fra Christiansstad og Helge Aa, men de to Broer over det meget betydelige Vandløb var ødelagte. Medens Torsebro, en god Mil Nord for Christiansstad, blev istandsat, forblev Hæren i Væ.

Fra „Det kongelige Hovedkvarter i Væ, $\frac{1}{4}$ Mil fra Christiansstad“, udsendtes der den 11. en af de „Relationer“, som var bestemt til Underretning for forskellige overordnede Myndigheder i Riget og Repræsentanter hos de fremmede Magter m. m., og hvori der paa en gennemgaaende objektiv og nøgtern Maade gjordes rede for Forholdene paa Krigsskuepladsen. Heri udtales for sikkert, at den fjendtlige Hær har trukken sig tilbage til Karlshavn og derfra ifølge „Kundschaft“, altsaa Spejder-efterretning i Modsætning til de af det egne regulære Rytteri bragte Efterretninger, over Vexiø til Jønkøping. Da Fjenden altsaa, hedder det videre, er meget saa langt tilbage, vil man søge at angribe det meget faste Sted Christiansstad, som er besat med 1000 Mand¹⁾.

¹⁾ Depecher August 1676; Gulowsen S. 78.

Den 10. indgik der Beretning fra Gyldenløve ved Bohus med Oplysning om Forholdene ved den norske Hær¹⁾.

I de Dage, Hæren laa ved Christiansstad og ventede²⁾,

¹⁾ Gyldenløves Beretning er i hans sædvanlige Stil: den er morsom og kvikt skrevet, men Indholdet er mest Vind og Avner. Gyldenløves Rapporter danner en stærk Modsætning til Skrivelserne fra Krigskancelliet, der er saglige, kortfattede og gennemgaaende fortrinligt affattede. Det er den uopslidelige, fabelagtigt arbejdsdygtige Mejer, der selv skriver alle Koncepterne til Krigskancelliets udgaaende Sager foruden mangfoldige andre skriftlige Udfærdigelser. Men Mejer var som ingen anden inde i Hærens administrative og personelle Forhold.

²⁾ I „Den Skaanske Krig“ S. 134 siges, at „Broerne“ over Helge Aa blev færdige den 13., og at Hæren gik over samme Dag. Hertil skal bemærkes, at den sydlige Bro laa umiddelbart under Fæstningens Kanoner og altsaa ikke kunde benyttes, samt at den i Krigskancelliet udfærdigede Marchrute udtrykkelig siger, at Hæren gik over ved Torsebro. I samme Værk siges dernæst, at den 13., efter at Hæren var gaaet over Aaen, blev Spørgsmaalet „nu, om man straks skulde fortsætte Marchen for at søge at naa den svenske Hær eller forinden gøre et Forsøg mod Fæstningen“. Dette kan ikke være rigtigt; thi det nævnte Spørgsmaal maa, som foran nævnt, være bleven drøftet færdig allerede i Gaardstaange den 6.—7. og nævnes ogsaa i Relationen af den 11. som afgjort: man vilde ikke følge efter Fjenden men angribe Christiansstad. Noget lignende men udførligere udtaler Hertugen samme Dag i Brev til Gyldenløve (Gulowsen S. 78). Det skal dog bemærkes, at Biermann den 11. skriver til Christian Lente i Bryssel, at Vejret flere Dage har været daarligt og er det endnu. Aarstiden skrider frem, tilføjer han, og det synes tvivlsomt, hvorvidt Hans Majestæt kan foretage sig noget mod denne Plads (Christiansstad), da den er ganske omgivet af Vand og kun fra een Side kan angribes (Christian Lentes Breve Fasc. A—Bo). Det synes dog, som om Biermann tænker paa en regulær, langstrakt Belejring — ikke paa et voldsomt Angreb.

Den fjendtlige Hær havde nu omtrent en Uges Forspring og maatte anlages at være langt inde i det fattige, tyndt befolkede Smaaland. Hvis der endnu kunde være Tale om at forfølge Fjenden, vilde Hæren heller næppe have ligget stille 3—4 Dage ved Christiansstad men have benyttet en af de nordligere Overgange over Helge Aa. Men hertil kommer, at det i den før nævnte

har man drøftet, hvad der skulde ske, naar Christiansstad var erobret, og en Ordre af 14. August til General Carl Arenstorff om snarest at indfinde sig i Hovedkvarteret viser, i hvad Retning Drøftelserne er gaaet. Arenstorff, der hidtil havde været Generalguvernør i Provinserne vest for Lillebelt, var nemlig udset til at føre Kommandoen i Østskaane og Blekinge og fortsætte disse Landskabers Erobring. Arenstorff havde i længere Tid ønsket at komme bort fra Halvøen over til Krigsskuepladsen i Skaane, og det synes, som om han allerede var undervejs, thi han indtraf i Hovedkvarteret mellem den 20. og 21. August, i de kritiske Dage i Hørje.

Natten mellem den 14. og 15. August stormedes Christiansstad, der indtoges efter en meget tapper Modstand. Man mærker en Afglans af den Glæde og Stolt-hed, der herskede i Hæren efter denne Storm, i den nøgterne Biermanns Brev til Lente den 17. August, hvor han siger, at Erobringen af Christiansstad er „en saadan Hæder for Hans Majestæt og hele Nationen“¹⁾. Allerede den 15. sendtes der Meddelelse fra Hovedkvarteret til Duncan ved Halmstad om, at Christiansstad var erobret, og at Hæren den 17. vilde bryde op fra Christiansstad og gaa direkte til Halmstad. Duncan fik tillige Underretning om, at tre Batailloner Fodfolk fra Hærafdelingen i Holsten var paa Vej for at forene sig med ham ved Halmstad og skulde gaa ind under hans Kommando.

Korrespondance fra Hovedkvarteret (Biermann?) til Lincker siges udtrykkelig, at da Hæren ankom til Næsby (d. 13.), tæt nord for Christiansstad, fik man Efterretning om, at den fjendtlige Hær allerede var passeret Vexiø paa sit Tilbagetog. (Statsarkivet i Marburg, Fasc. Dänemark 1674—76, Relation fra Hovedkvarteret i Næsby ved Christiansstad d. 15. August). Denne Efterretning stemmer ganske med det virkelige Forhold.

¹⁾ Lentes Breve. Fasc. A—Bo.

Om denne Underretning er naaet til Duncan inden Kampen ved Halmstad er dog tvivlsomt. Den 16. sendtes der Efterretning til Gyldenløve, og heri siges, at Fjenden er gaaet til Vexiø og har haft isinde at gaa til Jønkøping, hvor han vilde gaa i Kvarter. Fjenden tæller 6—7000 Mand. Den danske Hær vil imorgen tidlig gaa direkte til Halmstad og søge at betvinge denne Fæstning. Ved en saadan Bevægelse vil man, hedder det videre, samtidig tvinge Fjenden til at dække sine egne Provinser, og derved drager man Fjendens Opmærksomhed bort fra Gyldenløves Foretagender; men man vil ogsaa, naar man kommer til Halmstad, kunne faa Lejlighed til derfra at sende Gyldenløve en Styrke til Hjælp¹⁾.

I disse Dage havde den danske Hær i Skaane naaet Toppunktet af Medgang og af fortjent Lykke. Fra nu af viste Kurven nedad, og den vedblev i Hovedsagen at føre nedad trods alle Anstrengelser for at fremkalde en Ændring heri.

Den 17. August, vistnok tidlig paa Dagen, holdtes der **Krigsraad** ved Christiansstad. Afmarchen var bleven udsat en Dag — rimeligvis fordi man forinden Afmarchen vilde ordne de administrative Forhold i Østskaane-Blekinge.

Forhandlingsgenstanden var: „Ob ein Corpo hier bleiben soll“, medens selve Propositionen lød paa: „Was weiter zu thun; ob man mit dieser Garnison soll allein zufrieden sein oder ein Corpus dabei hier lassen“. Den Garnison, der her er Tale om, var Garnisonen i den erobrede Fæstning, nemlig 4 Batailloner under Kommando

¹⁾ Depecher No. 1277 og 1280.

af Oberst Egidius Christoff Lützow, Chef for 1. Jyske Regiment.

Tilstede var — foruden Mejer — Generalløjtn. Friedr. v. Arenstorff, Corfitz Trolle, Storkansleren og Overfeltmarskallen. Arenstorff udtaler sig temmelig vidtløftig bl. a. om Forholdene i Blekinge og foreslaar, at Oberst Levetzow, som var i Blekinge med en Rytterstyrke, skulde forblive i denne Landsdel, eftersom han var kommen her allerede med General Sandberg og derfor nu var godt inde i Forholdene. Til Støtte for Befolkningen, Snaphanerne, der i Forbindelse med lidt regulært Rytteri havde indesluttet Karlshavn og foreløbig lededes af Levetzow, burde der efterlades en lille Styrke af Ryttere og Dragoner — omkring 100 Heste ialt. Han gør den yderligere Bemærkning: „Wegen der Winterquartiere wird uns der Feind dictieren, wie wir mit Halmstad verhalten“¹⁾. Det er uvist, hvad Arenstorff mener med den sidst anførte Udtalelse; men den viser ialtfald, at man allerede nu var begyndt at spekulere over Hærens Vinterkvarterer. Corfitz Trolle mener, at det mobile Korps udenfor Fæstningerne bør være noget stærkere — mindst 300 Ryttere. Storkansleren udtaler, at man med den størst mulige Styrke bør gaa til Halmstad og „byde Gyldenløve Haanden“. Man bør derfor gøre Detachementet her (i Blekinge) saa lille som muligt. Overfeltmarskallen udtaler, at man — foruden Garnisonen i Christiansstad — bør efterlade 3 Batailloner og „800 Heste“ (omtrent 2 Regimenter) samt en Generalsperson. Desuden bør Oberst Levetzow med sine Ryttere forblive i Karlshavn. Styrken kan bestaa af Carl Arenstorffs

¹⁾ Mejers Føring af „Protokollen“ er altid meget lakonisk og dertil ofte meget vanskelig at læse.

Rytterregiment, Ramsteds Dragonregiment, en Bataillon Cicignon og to Batailloner Croy. General Carl Arenstorff bør have Kommandoen. Armeen maa til Halmstad for at rafrachere sig. „Skaane alene kan ikke give Rytterkvartererne“. „Morgen marchieren wir mit der Armee“¹⁾.

Overfeltmarskallens Forslag blev helt igennem taget til Følge, og ligesom det den 4. August var Hertugen, der satte igennem, at Duncans Korps blev gjort saa stærkt, saaledes var det ogsaa ham, der den 17. satte igennem, at Detachementet her blev saa stærkt — og altsaa at Hovedarmeen yderligere blev svækket i samme Forhold. Det bør ogsaa bemærkes at Hertugens udtalte Motiv til Marchen mod Halmstad alene er Forplejnings- og Indkvarteringshensyn.

Endnu samme Dag udfærdigedes der Ordre til den fraværende General Carl Arenstorff om det ham betroede Hverv, og samtidig beordredes Oberstløjtnant Brockenhuus af Sjællandske Rostjeneste til at afløse Oberst Levetzow i Karlshavn²⁾.

Biermann skrev samme Dag fra Hovedkvarteret, at Hans Majestæt agter at bryde op herfra imorgen og gaa mod Halmstad for inden Vinter at bemægtige sig denne Fæstning³⁾. Denne Udtalelse tyder paa, at man var belavet paa en kraftig, sejr Modstand af denne Fæstnings Besætning.

¹⁾ Uregistrerede Depecher 1676. Det var et noget ringe Kommando for Carl Arenstorff, en af Hærens ældste Generaler. Siden Hertugen af Pløns Ankomst til Kjøbenhavn og hans Udnævnelse til Overfeltmarskalk havde Carl Arenstorff været isoleretovre i Holsten m. m. trods hans Ønske om at komme til Hovedarmeen. Ønskede mon Hertugen af Pløn vedblivende at holde Arenstorff borte fra Hovedkvarteret?

²⁾ Depecher 1718, særlig No. 1293.

³⁾ Biermann til Lente.

Den 18. August satte Hæren sig i March mod Vest og overnattede ved det i Forvejen bestemte Sted nemlig Ønnestad¹⁾.

Allerede i Ønnestad den 18., men næppe før sent om Eftermiddagen, synes der at være indtruffen foruroligende men ubestemte Efterretninger om Duncans Korps; thi endnu denne Dag beordredes Oberst Cicignon, som den foregaaende Dag havde faaet overdraget den midlertidige Kommando over det General Arenstorff tildelte mobile Korps, til straks efter at have modtaget Ordren at bryde op med de tre Batailloner og Arenstorffs Rytterregiment. Han skal følge efter Armeen over Ønnestad, Igneberge, Røinge og Hørje, og for at fremme Marchens Hurtighed skal han lade Fodfolket gaa over „den lange Bro“. Samtidig beordredes Oberst Levetzow, der jo skulde afløses af Oberstløjtnant Brockenhuus, til at forblive, hvor han var, men tage Brockenhuus og dennes Kommando ind under sig. Yderligere, ogsaa den 18., beordredes Oberstløjtnant Fleischer, der antoges at være paa March fra Helsingborg til Laholm med de før omtalte tre Batailloner fra Holsten til Duncans Korps, til straks at standse sin March mod Laholm, „da Fjenden lader sig mærke der paa Stedet“²⁾. Og da, tilføjes det, vor Hovedarmee imorgen, den 19. ds., vil marchere fra Ønnestad til

¹⁾ I „Den Skaanske Krig“ (Side 139) siges det, at Hæren afmarcherede fra Christiansstad den 18. og samme Dag naaede Hørje. At dette er urigtigt, fremgaar baade af Ordren den 17. til Generalvognmesteren om Hærens Træn, idet det heri udtrykkelig siges, at Hæren skal „logere imorgen Aften“ i Ønnestad (Depecher No. 1290), og af den før omtalte Marchrute i Krigskancelliet. Iøvrigt vilde det være baade umuligt og urimeligt paa een Dag at marchere fra Christiansstad (Næsby) over Ønnestad til Hørje, da Vejlængden er omtrent 7 Mil.

²⁾ Depecher No. 1297, hvor der findes en Række Ordre.

Ignesberge, Røinge, Hørje og Lidinge, skal Fleischer søge at slutte sig til paa et af disse Steder. Han skal ved de Ryttere, der bringer ham nærværende Ordre, lade vide, hvor han er. Herefter er man enedes om yderligere at trække Ramsteds Dragonregiment fra Arenstorffs Detachment, thi ogsaa det beordredes samme Dag til at slutte sig til Armeen.

Altsaa er Situationen atter ganske forandret fra, hvad man havde tænkt sig: Fjenden staar ikke langt oppe i Smaaland men i det sydlige Halland. Endnu synes Efterretningerne som sagt at være ganske ubestemte; men for at være paa den sikre Side har man straks anordnet det fornødne for at gøre Hovedhæren saa stærk som muligt og være parat til, hvad der kunde indtræffe.

Disse Efterretninger henhænger fra Syddanmark overbragtes af civile Folk, Bønder eller Snaphaner, og endnu den følgende Dag, den 19., var der kun ad den Vej kommen Efterretninger, og det siges udtrykkelig den Dag, at hidtil havde ikke en eneste Officer eller menig Soldat bragt Efterretning om Forholdene ved Halmstad, d. v. s. om den stedfundne Kamp. Dette er atter et Vidnesbyrd om, hvor hurtig et Ulykkens Budskab kan forplante sig fra Mund til Mund, thi fra Halmstad (Fylle Bro) til Ønnestad er der omtrent 16 Mil ad den korteste og bedste Vej, hvilken derhos var spærret af Fjenden. Men over en saadan Strækning havde Rygtet bredt sig i omtrent et Døgn. Det berettes fra Helsingborg, at allerede i Løbet af det første og andet Døgn efter Nederlaget ved Halmstad strømmede dødtrætte, forvildede, flygtende Soldater gennem Helsingborg, der ligger 11—12 Mil fra Halmstad. Disse Flygtninge kom to-tre-fire-seks Mand ad Gangen men var endnu saa overvældede af

det oplevede, at det ikke var muligt at faa ordentlig Besked fra dem om, hvad der virkelig var sket. Det synes, som om man i Hovedkvarteret i Ønnestad den 18. har gjort alt for at holde de indløbne nedslaaende Efterretninger skjult for Hæren, og dette er lykkedes; thi først den følgende Dag, den 19., efter at Hæren var kommen til Hørje, bemærker Kancellisten, der har skrevet den jævnlig omtalte Marchrute: „hier [i Hørje] bekam die böse Zeitung von Duncans Niederlage“.

Hvad der var sket ved Halmstad var kortelig berettet dette, at Duncan, efter at have ligget foran Fæstningen nogle faa Dage uden at udrette synderligt, den 16. fik Efterretning om, at en fjendtlig Styrke var i Fremrykning fra Øst. Han brød da op fra Halmstad og søgte tilbage mod Laholm, saaledes som han havde Ordre til. Han havde imidlertid selv ødelagt een Bro, han skulde passere paa Vej mod Syd, Fjenden en anden, saa at han nødtes til at standse ved Fylle Bro tæt Syd for Halmstad. Under meget ugunstige Terrænforhold blev han da den 17. om Formiddagen angreben fra Syd af den svenske Hær under Kong Karls egen Anførsel. Det danske Korps blev fuldstændig oprevet, idet noget over Halvdelen blev tagen til Fange, de øvrige dels dræbte, dels, og hovedsagelig, spredt som Flygtninge til alle Sider.

Den 19. forlagdes Hovedkvarteret til Hørje, over 5 Mil fra Ønnestad — rimeligvis for at være Skuepladsen for de sidste Begivenheder saa nær som muligt, men Fodfolket, Artilleriet og Trænet synes ikke at være gaaet længere end omtrent til Igneberge. Fra Hørje beordredes Oberst Levetzow til at efterlade Brockenhuus hos Kommandanten i Christiansstad, men selv med det øvrige Ryttteri snarest følge efter Hæren og slutte sig til ved

Hørje den 20. eller efter Forholdene, d. v. s. hvis man (Rytteriet og Hovedkvarteret) var afmarcheret fra Hørje, naar han ankom, at følge efter over Kjederup, Rinderup og videre. Det var Hensigten, at man kun Natten til den 21. vilde overnatte ved Hørje. Det skal straks bemærkes, at denne Ordre foreløbig ikke blev efterkommen af Levetzow — rimeligvis fordi han var trængt saa langt ind i Blekinge, at han var vanskelig at faa fat i. Samme Dag afgik en ny Ordre til Oberst Cicignon om ingen Tid at spille men indfinde sig ved Hæren i Hørje den følgende Dag med de tre Batailloner. Oberstløjtnant Fleischer underrettedes om, at man vilde forblive ved Hørje den 20¹⁾.

Den 20. udstedtes der fra Hovedkvarteret i Hørje en „Relation“ om Kampen ved Halmstad, saavidt dennes Forløb indtil da var kendt. „Og skønt endnu ingen Officer eller menig derfra er kommen til os, saaat man derfor ingen Enkeltheder kan meddele, beretter dog Bønderne“ etc. De i Relationen meddelte Enkeltheder er i Hovedsagen rigtige, hvad der fortjener at fremhæves som Eksempel paa den fortrinlige Hjælp, som Befolkningen, Snaphanerne om man vil, var for den danske Hær i Skaane i disse Krige ogsaa som Efterretningsmænd under selv de vanskeligste Forhold²⁾. „Vi har nu“, hedder det videre, „vore Partier udsendt for at erfare Fjendens Contenance; og da han ved Knæred, omtrent tre Mil herfra³⁾, staar, forbereder vi os til med Hoved-

¹⁾ Depecher No. 1298 og 1299.

²⁾ Den svenske Hær drog naturligvis paa lignende Maade Nytte af den stridbare Grænsbefolkning i Halland, Smaaland m. m., og det siges udtrykkelig, at Kong Karl havde opbudt Skarer af smaalandske Bønder til Toget mod Duncan ved Halmstad, og at disse Bønder tog Del i Kampen og Massakren.

³⁾ Afstanden var i Virkeligheden omtrent 7 geografiske Mil.

armeen at gaa ham i Møde og søge at genoprette den lidte Skade“. — „Nu netop kommer et lille udkommanderet Parti tilbage og beretter, at det ved Knæred har set den svenske Armees Forvagt, 200 Mand til Hest“¹⁾.

Den svenske Hær stod imidlertid ikke bag, nord for, Laga Aaen, saaledes som man antog i det danske Hovedkvarter, men var gaaet tilbage bag, nord for, Nissa Aaen og trak sig nogle Dage senere yderligere op i Halland. Forinden var Halmstads Besætning og Proviantering m. m. bleven stærkt forøget. Man kan derfor godt forstaa, at da en Afstand af 12—14 Mil skilte de to Hæres Hovedstyrker fra hinanden, og da der mellem dem var to betydelige Vandløb, hvis Overgange var ødelagte eller spærrede og bevogtede, samt da den svenske Hær nu stod i en Egn, hvor den fik Hjælp af en virksom og stridbar Befolkning, kunde der lettelig hengaa 3—4 Dage, inden man i det danske Hovedkvarter kunde faa paalidelige Efterretninger fra eget Rytteri om, hvor den fjendtlige Hovedstyrke stod. Der kan under disse Forhold ikke indvendes noget imod, at den danske Hær foreløbig standsede ved Hørje, indtil Forholdene hos Fjenden var nogenlunde opklarede. Desuden var

¹⁾ Relationen, der ikke omtales i „Den Skaanske Krig“, har Depechenummer 1304. Fra Hørje skriver Biermann den 20. til Lente og sender en „Relation“ angaaende den „Disgrace“, der har truffet Detachementet mod Halmstad. „Og skønt Nederlaget“, skriver Biermann, „ikke er saa stort, som man først troede ... saa er der ingen Tvivl om, at dette vil forøge Fjendens Mod, og at de benytter det paa Rigsdagen for at skaffe en mægtig Hær imod os ved Slutningen af dette Felttog, hvilket Felttog allerede har formindsket Antallet af vore [Tropper] meget stærkt p. G. a. Belejringer og Angreb samt for at lægge de nødvendige Garnisoner i de erobrede Pladser. Alt dette vil dog ikke forhindre Hans Majestæt i at optræde med sin sædvanlige Kraft og besluttede Mod“.

det under alle Forhold rigtigt at afvente den Forstærkning paa 6 Batailloner, 2 Rytter- og 1 Dragonregiment, som formentlig kunde indtræffe den 21. eller senest den 22.; thi kom det til Kamp, kunde man ikke være for stærk. Da det nu var aabenbart, at Duncans Korps var ganske ødelagt, behøvede man ikke at tage noget Hensyn til dette mere, og der forspildtes næppe noget synderligt ved, at man en Dag eller to afventede nøjere Efterretninger.

„1676 zu Hørje; d. 20. Aug.“ holdtes det 3. **Krigsraad**. Proposition: „Was wir thun sollen“. Tilstede var Friedr. Arenstorff, Weier, Corfitz Trolle, Storkansleren, Overfeltmarskallen og Prins Georg.

Arenstorff udtaler: Man maa ved Partier søge Oplysning om Fjenden. Før Tropperne (formentlig Korpset i Blekinge) igen slutter sig til, tør man ikke vove sig for vidt omkring. Engelholm ligger for langt borte; bedre er at vælge et Sted midt mellem Laholm og Christiansstad. Vi har Helge Aa foran os. Men hvor faar vi Levnedsmidler fra?¹⁾

Weier: „Idag kan vi ikke gaa længere“. Der bør sendes Partier mod Fjenden for at skaffe Oplysninger. Der bør vælges et Sted mellem Helsingborg og Engelholm. Vi maa trække Tropperne til os. Vi staar [parat] i Midten. Aarstiden tillader ham [Fjenden?] ikke at belejre [Christiansstad?]. Vi maa sætte os paa et Sted, hvor vi har Brød. I denne Lavning²⁾ kan vi ikke blive.

¹⁾ Som før nævnet er Protokollen meget summarisk, meget afkortet. Den gengives her og de øvrige Steder omtrent ordret. Med Undtagelse af Corfitz Trolle taler alle Tysk.

²⁾ Hørje ligger i en Lavning, der fra Finjan Søen strækker sig i Nordvest til begge Sider af Hovedlandevejen Christiansstad—Laholm. Særlig for Datidens Krigskunst var det at „sætte sig paa Højderne“ af stor Betydning.

Ahlefeldt slutter sig til Weier og tilføjer: For Fjenden behøver vi ikke at frygte. „Bei diesem Unglück muss die Armee conserviret und verstärkt werden“. Bedst at sætte os ved Aaen ved Engelholm af Hensyn til Forplejningen.

Trolle: Man maa se Fjendens Contenance og Styrke. Vi maa sætte os ved et fordelagtigt Pas. Til Laholm er der daarlig Vej. Havde man Brød, var der bedst ved Laholm. Regimenterne maa rekrutteres; de udskrevne forlægges i Fæstningerne o. s. v.

Overfeltmarskallen: Kan vi faa Proviant, var det bedre at staa højt og ved Laholm. Vi maa sætte os, hvor vi har Tilførsel af Brød og Havre; og sekundere Christiansstad. Bosjøkloster vilde vel egne sig dertil. Ved Finjan maa vi staa imorgen.

(Prinsen ligesom Hertugen.)

Conclusio: „Heute hier zu bleiben. Morgen gehen wir eine Meile wegen der Furage fort, nach Finjan. Dann nach der Zeitung vom Feinde sich reglieren“

Der er altsaa Enighed om, at man foreløbig bør se det an, samle sig, holde Forbindelsen vedlige med Vestkystbyerne til den ene Side, med Christiansstad til den anden. Man vil bemærke, at Hertugen ikke raader til nogen øjeblikkelig Offensiv, til ufortøvet Frem-march for at opsøge Fjenden; ligesom de øvrige Herrer vil han se det an.

Sammenholder man de to betydningsfulde Aktstykker fra samme Dag, nemlig „Relationen“ og Krigsraadsprotokollen, med hinanden, ses straks en stærk Modsætning mellem dem. I Relationen siges der, at man vil gaa offensivt frem og søge Slag med den fjendtlige Hær, medens Resultatet af Krigsraadet er, at man

foreløbig vil se det an. Aabenbart er Krigsraadet afholdt, efter at „Relationen“ er udfærdiget, efter at der er indtruffen yderligere Efterretning om, at de udsendte Partier ikke er stødt paa den fjendtlige Hovedstyrke. Hele Situationen maatte derfor opfordre til Varsomhed, saalænge Forholdene hos Fjenden var saa lidt kendte.

I Løbet af den 20. skete der ingen større Forandringer i Situationen: ingen af de tilkaldte Forstærkninger indtraf, bestemte Efterretninger om Fjenden fik man ikke — og kunde ikke faa dem. Hærens Gros maa antages at være marcheret omtrent en Mils Vej mere mod Nordvest, henimod Finjan.

Den 21. holdtes der atter Krigsraad, hvor nu ogsaa General Carl Arenstorff og Kørbitz kom tilstede. Der synes ikke at være forelagt nogen særlig Proposition, men det ser ud, som om der fra en eller anden Side er bleven rejst Spørgsmaal om, hvorvidt Hæren skulde gaa „tilbage“ — dog kun af Forplejningshensyn og kun noget nærmere til Landskrone—Helsingborg, da Hæren saagodtsom udelukkende fik Mandskabsforplejningen fra Sjælland og medførte Brødet paa Karrer.

Friedr. v. Arenstorff mener: Hvis vi har Proviant nok, bør vi ikke gaa tilbage. Carl v. Arenstorff: Armeen bør ikke gaa tilbage. Weier: Proviant maa vi sikre os, vi maa bevæge os herfra. Trolle: Vi kan sætte os (tage Stilling) under Aasen ved Halmstad (Laholm?) og bør ikke gaa tilbage. Kørbitz: Vi har endnu ingen Grund til at gaa tilbage. Vi er selv Herre over, om vi vil engagere os eller ikke. Storkansleren: At gaa tilbage er aldrig bragt i Forslag. Det foreslaaede Sted „Bolsta“¹⁾ er vistnok godt. Inden vi faar mere Succurs, kan vi

¹⁾ Bolestad(?): Ved Rønne Aa, tæt syd for Øster Ljungby.

ikke engagere os. Overfeltmarskallen: Vi maa ikke gaa tilbage; vi kan gaa sikkert, og vi bør blive paa den store Landevej til Laholm¹⁾. Vor Ryg dækkes af „Aasen“²⁾. Vi maa rafrachere Armeen og afvente Succurs. Prins Georg slutter sig til Overfeltmarskallen.

Conclusio: Vi bør afvente Proviant men marchere frem ad Landevejen, „Morgen eine halbe Meile“³⁾. Det ses, at Anskuelserne kun i meget ringe Grad afveg fra hinanden, og Konklusionen var ganske i Overensstemmelse med Overfeltmarskallens Anskuelse. Hvad de forskellige mener med „Succursen“ kan være noget tvivlsomt. Der tænkes dog næppe alene paa de af Oberst Cicignon og Oberstløjtn. Fleischer medbragte Forstærkninger men ogsaa paa andre Afdelinger, som dels alt var beordret til Skaane, dels kunde beordres over fra de nærmeste Landsdele. Forøvrigt kan Oberst Cicignon næppe være indtruffen med sit Fodfolk før tidligst den 21. om Aftenen.

Et særligt Kendetegn paa, at der ingen bestemte Efterretninger indgik om Fjendens Hovedstyrke, er det, at man den 21. afsendte en Trompeter til „den kongelige svenske Lejr“ med Breve. Trompeterne var Datidens beskikkede Parlamentærer og brugtes ligesom Nutidens ofte til Forsøg paa at skaffe Oplysninger om Fjenden, naar andre Midler glippede.

Den 22. marcherede Hæren frem til Ørkeljunge — omtrent 3 Mil i nordvestlig Retning, mod Laholm, og

¹⁾ Formentlig Vejen Engelholm—Laholm—Halmstad.

²⁾ Hallandsaas, nemlig det uvejsomme, stærkt gennemskaarne, lidet dyrkede og for Datidens Krigskunst meget vanskelige Terræn mellem Engelholm og Laholm, tværs over de to store Veje syd fra til Laholm.

³⁾ Disse sidste Ord er meget vanskelige at læse.

den 23. avancerede den i samme Retning til Voxtorp — godt 3 Mil. Nu stod Hæren paa det Sted nord for „Aasen“, som Overfeltmarskallen havde foreslaaet, og ventede paa „Succursen“, saaledes som han ogsaa havde foreslaaet¹⁾.

En af Relationerne i Marburg Arkivet, dateret den 26. August i Kjøbenhavn, omtaler forskellige Forhold i det danske Hovedkvarter i disse Dage og nævner bl. a., at Hovedarmeen den 25. laa ved Hallandsaas ved „Dom-

¹⁾ Undersøger man nu, hvorledes disse Begivenheder og Forhold fremstilles i „Den Skaanske Krig“, ses det, at Side 140 omtales et Brev af 20. fra Kongen til Gyldenløve, hvori Kongen siger, at Hæren forbereder sig til at gaa mod Fjenden, der staar ved Knæred. Men som vi veed, erfarede man endnu samme Dag, at der ved Knæred kun stod en mindre Rytterstyrke, som naturligvis ikke kunde give Hæren Anledning til et Fremstød i den Retning. Det siges samme Sted, at Hæren stod stille den 20. og 21. men den 23. fortsatte Fremrykningen og naaede „Væxtorp“; men som nævnt foran var Hæren allerede den 22. gaaet en Dagmarch frem. Det siges endvidere sammesteds, at Øjeblikket nu var kommet til at handle energisk, og Forfatteren til „Den Skaanske Krig“ lægger Skylden for Hærens Forbliven ved Voxtorp paa Christian den Femte personlig, der „trods alt ... fik Betæneligheder“. Noget lignende siges Side 147. At det er ganske ubegrundet at bebrejde Kongen Standsningen og Opholdet ved Voxtorp, ses af Krigsraadsforhandlingerne den 21. Om det i det hele taget er rigtigt, at Øjeblikket var kommet til energisk Handling, skal vi ikke nærmere undersøge, men indskrænke os til at sige, at det er forholdsvis let bagefter at sige sligt. — Sikkert er det i ethvert Fald, at Krigsraadet, der uimodsigelig repræsenterede baade stor Krigserfaring og stor Dygtighed paa flere Omraader, efter sit Kendskab til og Skøn over Forholdene i fuld Enighed udtalte sig for at standse Hæren foreløbig. S. 147 vil Forf. til „Den Skaanske Krig“ i Overensstemmelse med sin skarpt formulerede Opfattelse: at der bestod et Modsætningsforhold mellem den energiske, offensive Overfeltmarskal og Kongen plus Krigsraadet (særlig Arenstorfferne) hævde, at naar det den 20. i Hørje var besluttet, at Hæren skulde rykke efter Fjenden, er det „aaenbart Overfeltmarskallen, der satte sin Anskuelse igennem“. Da denne Udtalelse ganske er i Strid med Krigsraadets Oplysninger, er det beklageligt, at Forfatteren ikke nævner, hvad han støtter Udtalelsen paa.

merstorp“ og „Waelstorp“, samt at Kongen den 24. vilde have afholdt en Generalmønstring. „Hans Majestæt siges ikke at tage sig dette [Duncans] Nederlag synderlig nær men har mere rigtig glædet sig over sine Soldaters tapre Modstand. Men alligevel er Hans Majestæts Planer bleven temmelig forrykket, idet det var Meningen, at General [Carl] Arenstorff med 2 Regimenter til Fods og 1 Regiment til Hest samt 2 Kompagnier Dragoner skulde forblive ved Christiansstad og agere dermed i Smaaland og Blekinge; men efter Nederlaget ved Halmstad maatte disse Tropper straks følge Hovedarmeen. . . .“ Udtalelsen om Kongens Stemning passer meget godt med en Ytring af Kongen den 25. i Skrivelse til Gyldenløve: at Tabene ved Halmstad heldigvis var mindre, end man fra Begyndelsen havde frygtet. Dette var ogsaa rigtigt, thi af Rytteriet og Dragonerne havde omtrent Halvdelen og bl. a. af Schacks Fynske Bataillon omtrent en Fjerdedel allerede da indfunden sig, og Flygtningene vedblev at strømme tilbage.

I Forbindelse med den foreløbige Opgivelse af Planerne om et Korps i Østskaane og Blekinge staar det, at man den 24. udstedte Ordre til Obersterne Sten Brahe og Hans Dittl. Steensen, „at da vi ved disse Konjunkturer nødes til med vor Armee at tage Vinterkvarter i denne Provins“¹⁾, udsættes indtil videre Oprettelsen af de to Regimenter — et Dragon- og et Rytterregiment — som de to Oberster skulde oprette i de erobrede Landsdele ved Udskrivning paa Bøndergaardene. Da man nu maatte bruge Bønderne i Skaane og Blekinge til at skaffe Levnedsmidler og Furage samt deres Gaarde til Indkvartering, kunde man ikke paalægge dem at stille, udruste og underholde Rytteren — hed det. Om dette Spørgs-

¹⁾ D. v. s. i Skaane.

maal havde der iøvrigt været afholdt et mindre Krigsraad den 24. Bagved Udtalelsen om, at man nu vil blive nødt til at tage Vinterkvarter i Skaane — hvad man altsaa tidligere ikke havde tænkt sig¹⁾ — ligger formentlig, at man nu havde opgivet Haabet om i dette Felttog at slaa den fjendtlige Hær i aaben Mark og altsaa maatte være belavet paa at beskytte de erobrede Landsdele mod Indfald nord fra.

Imellem den 24. og 25. maa der være indløben nogenlunde paalidelige Efterretninger om den fjendtlige Hær. Den 24. beordredes nemlig Oberst Ørtzen, der nylig var ankommen til Skaane med et Dragonregiment, til skyndsomst at marchere mod Laholm med Regimentet for at slutte sig til Hæren, og den 25. hedder det i en Ordre til Kommandanten i Christiansstad, at Hæren nu marcherer til Halmstad, hvorfra Fjenden skal være brudt op — hvorhen veed man endnu ikke.

Den 26., endnu i Voxtorp, holdtes der **Krigsraad**. Tilstede var Brødrene Arenstorff, Weier, Trolle, Kørbitz, Overfeltmarskallen og Prins Georg. Der behandledes flere Spørgsmaal, nemlig for det første om Levetzow skal forblive i Blekinge eller ej. Efter en temmelig vidtløftig Forhandling fastsloges det, at Levetzow skulde forblive, hvor han var, og Ordre udfærdigedes samme Dag med en vidtløftig Instruktion om Levetzows Forhold. 2. Proposition: Hvor man kan finde et Sted, der dækker mod Markaryd, og hvorfra man kan holde Forbindelse baade med Christiansstad og med Hæren ved Laholm. Alle var enige om at vælge Mølleryd, og Ritmester (Major) Reventlow, der havde et Kompagni skaanske Ryttere, bestemtes til at besætte denne Post, hvorfra der skulde

¹⁾ Man har formentlig tænkt at ville gaa i Vinterkvarter i Halland.

foretages en stadig Patrouillering og Spejdertjeneste over Markaryd ind i Smaaland. Mølleryd blev befæstet og fik yderligere en Infanteribesætning.

3. Proposition: „Om Armeens Bevægelser“. Fried. Arenstorff kan ikke udtale sig nærmere om, hvorledes Hæren kan tage Opstilling hinsides [nord for Laholm]; men man kan [imorgen, Søndag] efter Prædiken i en af ham foreslaaet Marchorden („Rytteriet en Linie, gennem Passet“; derefter Bagagen, Fodfolket med Kongen) rykke over. Paa Mandag (den 28.) kan man staa stille og trække alle Detachementer til sig. Dette bifaldes af alle, og det fastslaas, at man imorgen drager over [Passet ved Laholm, d. v. s. over Laga Aaen]. — Yderligere blev der truffet Bestemmelser angaaende et artilleristisk, regulært Angreb paa Halmstad; men „nicht eher attackiren bis alles fertig“.

Endnu samme Dag udstedtes der Ordre om Sammen-
dragning af et Belejringsartilleri med alt Tilbehør, og der skal sættes stærkeste Kraft paa, saaledes at det kan være ved Armeen foran Halmstad om en Uge. Disse Ordre gentoges i de nærmeste Dage meget indtrængende, og fra Christiansstad skulde der oversendes en betydelig Mængde Graveredskaber. Der beordredes samtidig om yderligere Troppeoverførsler til Skaane — navnlig dog af Rytteri, da der vanskelig kunde skrabes mere uddannet Fodfolk sammen for Tiden.

Den 27. forhandlede Overfeltmarskallen med v. Støcken — denne sidste paa Generalkommissariatets Vegne — om den alt i Juli befalede halve Udskrivning af nationalt Fodfolk i Danmark. Formentlig af Hensyn til Høsten skulde denne Udskrivning først finde Sted til Mikkelsdag, og denne Bestemmelse fastholdt man ogsaa nu. Af en

Del holstenske og slesvigske Amter skulde der gives Penge i Stedet for Mandskab, og Pengene skulde anvendes dels til Forøgelse af Mandskabet ved nogle gamle Regimenter, dels til Nyhvervninger i Nordtyskland.

Den 30., stadig i Voxtorp¹⁾, holdtes der Konference angaaende a) Rekruttering af Infanteriet og Rytteriet, b) angaaende Vinterkvarter og Vinterunderhold til Hæren. Om det første Punkt blev der udstedt en meget grundig Ordre den 1. September. Om det andet udtaltes der, at af Hensyn til Grænsen maatte der vælges et Omraade mellem Helge Aa og Laga Aa. Det skal først rekognosceres, før der yderligere raadslaas derom. Dagen i Forvejen var der sendt Underretning til Gyldenløve, der stadig laa ved Bohus, om, at da der ingen Udsigt var til, at man foreløbig kunde bringe ham Hjælp, maatte han selv tage Bestemmelse om, hvorledes han vilde forholde sig ved Venersborg, som han holdt besat. Man agtede, tilføjedes det, at marchere til Laholm med Hovedhæren den 31. August og derefter til Halmstad for at „for- nemme Fjendens Contenance og attakere enten ham eller Halmstad“.

Den Trompeter, som man havde afsendt til den svenske Konge den 21., vendte ikke tilbage, og man hørte intet til ham — sandsynligvis fordi Fjenderne vilde vare sig imod, at han skulde give Meddelelse om deres Forhold. Den 30. August afsendtes der paany en Trom-

¹⁾ Fr. Giese skriver fra Kjøbenhavn 2. Sept. til Lente, at han nylig var ovre i Lejren ved Voxtorp og fandt alting der i god Stand og med rigelige Forsyninger af enhver Art og vel betalt. Overalt hersker den bedste Orden og Disciplin, saa at man kan rejse ligesaa sikkert der i Landet som her. Kongen er i højst vidunderlig kraftig Konstitution og logerer selv i det stærkeste Regnvejr i Telt, skønt andre i Hovedkvarteret ligger i Huse. (Lentes Arkiv).

peter, der skulde foreslaa et Møde mellem Krigssekretær Mejer og den svenske Generalauditor ved Fylle Bro til Forhandling om Udveksling af Fanger m. m. Der synes dog ikke at have fundet noget saadant Møde Sted. Den 2. September skikkedes der atter en Trompeter afsted: han skulde begive sig til Halmstad for at forhøre om, hvor den først afskikkede var bleven af.

Hæren stod vedblivende ved Voxtorp, da Belejringsmateriellet ikke kunde skaffes saa hurtig frem, som man havde haabet. Følingen med den fjendtlige Hær var vedblivende meget usikker, og man antog, at Fjenden stod nærmere ved Halmstad, end det virkelig var Tilfældet¹⁾. Der var yderligere bleven beordret nogle Afdelinger over til Skaane, og der gjordes alt for at holde Hæren samlet til Anvendelse efter Omstændighederne. Saaledes skal det nævnes, at da der fra Befolkningen i Østskaane og Blekinge indkom Begæring om nogen Hjælp til Forsvaret af Grænsen, sendtes der kun nogle Befalingsmænd af de projekterede Rytter- og Dragonregimenter,

¹⁾ Biermann skriver den 1. September fra Voxtorp til Lente: Forsinkelsen af det Artilleri, som Hans Majestæt har ladet komme fra Landskrone, og som jeg alt har skrevet om, er Grunden til, at vi endnu er her; men det synes, at saasnart det kommer, vil Hans Majestæt rykke frem med Armeen, som Gud være lovet endnu er i god Stand og ikke ønsker bedre end at komme nærmere paa Fjenden. Fjenden kamperer efter de sidste Efterretninger kun 2 Mil fra Halmstad, paa Vejen til Gøteborg, og da de forskanser sig, synes de at ville forblive der en Stund. Der tales en hel Del om de Forstærkninger, som Fjenden alt har faaet og nok yderligere skal komme. Overløbere siger, at det kniber i den svenske Lejr med Føden, og at de af den Grund kan blive nødt til at gaa længere tilbage. Der kommer stadig Officerer og Soldater fra Halmstadaffæren, og de skyder alle Skylden paa dem, der har kommanderet dem [d. v. altsaa sige: paa Duncan]. Ganske tilsvarende skriver Fr. Giese om Duncans Korps.

og da Kommandøren for Rytterdetachementet foran Malmö bad om Forstærkning, svarede Overfeltmarskallen ham, at man ikke kunde undvære noget til ham, „før vi her i Halland ser Fjendens Contenance og har fuldført vor Dessein“¹⁾. Der siges ikke noget om, hvori denne Dessein bestod, men der tænkes vel paa Angrebet paa Halmstad — muligvis ogsaa paa en „Hauptaction“, d. v. s. Kamp i aaben Mark med den fjendtlige Hær²⁾.

Hvad den fjendtlige Hær angaar, da havde denne omtrent fra den 27. August staaet ved Falkenberg — 5—6 Dagmarcher nord for den danske Hær ved Voxtorp — og den 5. September trak den sig yderligere tilbage mod Nord.

Den 4. September, efter at det svære Artilleri var ankommet, rykkede den danske Hær frem til Lille Torje, og fra den 5. var Hovedkvarteret i Snestorp, mellem Fylle Bro og Halmstad, omtrent $\frac{3}{4}$ Mil sydøst for Fæstningen. Sekretær Lincker beretter herom til Landgrevinden: ... Hans Majestæt er, efter at Feltartilleriet er ankommen samt ogsaa det fra Landskrone ventede grove Skyts, og efter at de til Rekognoscering udsendte Generaler, Weier og Arenstorff, har fundet alt i god Orden og til mere Sikkerhed besat Passene med Dragoner og Kavalleri, brudt op fra Voxtorp den 3. ds. og over Laholm rykket i Nærheden af Halmstad for at belejre denne Stad eller ogsaa at angribe Fjenden |: der nok har sendt en god Del af sine Regimenter mod Gyldenløve :| men nok med sit Gros staar i Nærheden af Falkenberg ...³⁾.

Den 7. September i Snestorp afholdtes der Krigsraad.

¹⁾ Depecher No. 1393 og 1396—1402.

²⁾ Se (senere) Biermanns Relation ²²/₉.

³⁾ Biermann skriver den 4. September fra Laholm, at han er rejst hertil med Kansleren, som ikke er vel p. G. a. sin sædvanlige „incommodité“, og han vil kunne blive nødt til at blive

Protokollen begynder med at nævne, at saavel Overfeltmarskallen som de øvrige Generaler har givet deres skriftlige Indlæg om, hvorledes de har fundet det baade m. H. t. Passagen „derover“ [Nissa Aaen] som til Halmstad Fæstning¹⁾, og nu er Propositionen: „Hvad der bør gøres?“ Tilstede var de samme som i tidligere Krigsraad — dog at Storkansleren var fraværende, formentlig vedblivende upasselig (se foranstaaende Anmærkn. ³⁾).

Friedr. v. Arenstorff: Infanteriet har lidt meget; Succursen duer ikke; Armeen maa konserveres. Mangel paa Furage. Altsaa vil Belejringen vanskelig kunne foretages dette Efteraar. Man maa holde sig overfor Fjenden, saalænge man kan. Lade slaa Broer; gaa over med Armeen og konsumere hvad „han“ (Fjenden) skal leve af. Imidlertid udsøge vort eget Vinterlogement.

Carl v. Arenstorff anser det ikke for raadeligt at engagere sig med Halmstad nu. Iøvrigt som Broderen.

Weier: Paa denne [Aars] Tid kan Halmstad ikke attakeres. Ogsaa han vil gaa lidt over Aaen og se Fjendens Contenance samt ruinere hans Kvarterer.

Corfitz Trolle er m. H. t. Belejringen enig med Weier. Gaar vi over Aaen²⁾, er det at befrygte, at de gør en Cavalcade ned i Skaane.

her, hvis Hans Majestæt gaar længere frem med Hæren, som det ser ud til, hvis ikke det daarlige Vejr eller andre Hindringer træder i Vejen. Man siger, at den fjendtlige Hær har delt sig, og at nogle er gaaet mod Gyldenløve. Resten er forbleven i Lejr ved Falkenberg. Hele vor Armee er allerede paa den anden Side af den Flod, som gaar her forbi, og er i Lejr $\frac{1}{4}$ Mil fra denne By, hvis Slot tidligere var vel befæstet, men nu er ruineret af Fjenden.

¹⁾ Det er aabenbart disse Indlæg, der har fremkaldt Biermanns Brev (fra Hovedkvarteret) til Kansleren (i Laholm) — se „Den Skaanske Krig“ S. 147.

²⁾ Det er stadig Nissa Aaen, der er Tale om.

Kørbitz: Belejringen er ikke bekvem nu. Vi har kun een Armee; den maa konserveres. Mener, at der er ingen Grund til at gaa over Aaen.

Overfeltmarskallen finder ikke Belejringen praktisk nu. Han vil ikke raade til at gaa over Aaen med Armeen. Vil blive staaende her, saalænge man kan holde Marken. Herefter fremsætter Hertugen en Del Bemærkninger af administrativ Natur. Prins Georg er af samme Mening som Hertugen.

Conclusio: Man bør forblive her, saalænge man kan, og Vind og Vejr vil tillade det. Broerne ved Grænsen bør ruineres. Der bør skikkes Efterretning til Gyldenløve i Overensstemmelse med Hertugens Udtalelser: at der ikke kan sendes ham Succurs, og at det henstilles til ham selv, om han kan holde det gaaende Vinteren over.

Der var altsaa fuld Enighed om at opgive Belejringen af Halmstad¹⁾. Brødrene Arenstorff og Weier vil dog ikke ganske holde sig til Defensiven, d. v. s. holde sig bagved, syd for Nissa Aa, men vil „se Fjendens Contenance“, holde sig parat til at udnytte en eventuelt indtrædende gunstig Situation. Trolle, Kørbitz og Overfeltmarskallen derimod vil holde sig til den rene Defensiv og blive bag Aaen, og som ved alle tidligere Krigsraad og Beslutninger, naar noget vigtigt forestod, var det Hertugens Mening, der toges til Rette-snor, naar Anskuelserne divergerede²⁾.

¹⁾ Kansler Ahlefeldt modtog Biermanns Meddelelse om, at Belejringen af Halmstad var opgivet, med „megen Tilfredsstillelse“.

²⁾ I „Den Skaanske Krig“ Side 147 siges der ganske vist, at Forandringerne i Operationsplanen omkring den 26. August og den 4. September — nemlig henholdsvis Opgivelsen af Planen om at opsøge den fjendtlige Hær og Opgivelsen af Halmstads Belejring — ikke skyldtes Overfeltmarskallen, og der søges

Friedr. v. Arenstorff brugte i Krigsraadet den 7. det Udtryk, at den Succurs, som Fodfolket havde faaet i denne Tid, ikke duede, og han havde Ret heri. De tre Batailloner, som Cicignon kom med, og de tre under Fleischer samt de fire, der var undervejs fra Holsten, var daarlige. Cicignons egen Bataillon var ganske vist af de gamle udskrevne, men den var stærkt desorganiseret, og hverken den eller de andre 9 Batailloner kunde paa langt nær maale sig med de andre gamle udskrevne og gamle hvervede Regimente.

Samme Dag, som Krigsraadet var afholdt, underrettede man Gyldenløve om, at da Halmstad var vel forsynet med Garnison m. m., vilde man ikke skride til Belejringen nu paa denne sene Aarstid. Desuden stod Fjenden endnu i Halland og trak stadig Forstærkninger til sig. Saalænge Vejrliget tillod det, vilde man imidlertid forblive i det sydlige Halland¹⁾. Gyldenløve skulde saa længe som muligt forblive i det fjendtlige Land og først gaa tilbage, naar han nødtes dertil.

ført en Slags Bevis for denne Opfattelse. Det er dog ganske unyttigt at ville forsøge herpaa, thi ethvert saadant Forsøg bortvejres ubarmhæjrt af Overfeltmarskallens Afstemning i de to paagældende Krigsraad. Det er blandt andet Udførelsen af de to Krigsraadsbeslutninger ganske i Overensstemmelse med det vedtagne, der har fremkaldt den mærkelige Beskyldning mod Kongen, at han „endog begyndte at gribe personligt ind i Spørgsmaalene om, hvad der burde gøres“. Men som sagt: Kongen var ganske uden Skyld i saa Henseende; han er, som det kunde ventes ved en saa aaben, tillidsfuld Karakter som hans, optraadt loyalt til det yderste og har ladet Krigsraadets, Hertogens, Beslutninger være eneste ufravigelige Retsnor for alle Ordre, alle Handlinger.

¹⁾ Sammenlign Gulowsen S. 83—84. Gulowsen siger S. 83, at det var denne Skrivelse af 7. September, der bestemte Gyldenløve

Man kunde spørge, om der virkelig var tilstrækkelige Grunde for Krigsraadets Beslutning den 7. September om at opgive Halmstads Belejring. Hertil maa først svares, at naar Krigsraadet har anset det for rigtigst, har det sikkert haft gode Grunde herfor efter dets Kendskab til Forholdene, selv om vi nu ikke kender disse Grunde allesammen¹⁾. Det kan næppe betvivles, at Fæstningen var vanskelig at angribe, særlig om Efteraaret, og den havde en stærk Besætning, som af Krigssekretær Mejer angives med tilnærmelsesvis Nøjagtighed. Belejringen af Wismar det foregaaende Efteraar havde kostet Hæren omtrent en Trediedel af dens Fodfolk — ikke ved Fjendens Vaaben men ved hængende Sygdomme under og efter Belejringen. Og allerede under den forløbne Del af Felttoget havde der ophobet sig Hundreder af syge i Landskrone, Helsingborg og Helsingør, og erfaringsmæssig steg Antallet af syge stærkt i Efteraarsmaanederne. Særlig med Forholdene ved og i Wismar i frisk Minde forstaar man overmaade godt de af Kon-

til at opgive Cerneringen af Bohus. Men hvis det er rigtigt, hvad der siges S. 84, at Gyldenløve forlod Bohus „i Begyndelsen af September“, kan den nævnte Skrivelse ikke have været Aarsagen, thi den norske Post brugte 6—12 Dage til Vejen fra Hovedkvarteret til Gyldenløve, saa at Skrivelsen af 7. September først mellem 13. og 19. September kan have naaet Gyldenløve.

¹⁾ Biermann skriver den 7. September fra Hovedkvarteret til Lente: Siden iforgaars, da Hans Majestæt ankom hertil med Armeen, har han uophørlig ladet denne Plads rekognoscere, hvilken man har funden ganske anderledes, end den var bleven beskrevet, da Forholdet er det, at den kun kan angribes fra eet Sted, og den er tillige saa vel forsynet med alt, da Fjenden har faaet Tid dertil, saa at Hans Majestæt, der kun er rykket frem hertil for at opsøge Fjenden, og da iøvrigt Aarstiden er for langt fremskreden til at foretage en Belejring næppe engagerer sig her.

gen udtalte Betæneligheder¹⁾ ved en ny Belejring dette Efteraar: han turde ikke udsætte Hæren for sligt endnu engang. Hertil kommer, at Hæren kunde faa megen Vanskelighed ved at overkomme alle de foreliggende Opgaver: byde den fjendtlige Hær Spidsen, belejre Halmstad, dække de erobrede Landsdele, særlig Øst-skaane og Blekinge, og holde Malmø indesluttet.

Skønt en offensiv Krigsførelse nu var opgivet for dette Aars Felttog, forblev Hæren dog endnu en rum Tid i Halland. En Grund hertil var, at den fjendtlige Hær under Kong Karl vedblivende holdt Marken, saa at den danske Hær maatte være parat til at støtte Gyldenløve, hvis Kong Karl vendte sig mod ham, og som det fremgaar af Biermanns m. fl.^s Breve, nærede man i det danske Hovedkvarter megen Ængstelse for, at Gyldenløve skulde blive afskaaren fra Tilbagegang til Norge. Den 13. September beretter Gyldenløve imidlertid, at han nu har rømmet Venersborg. Naar Kongen i Skrivelse af 21. September saa varmt takker Gyldenløve for den „gode Conduite“ ved Tilbagegangen fra Venersborg, maa det vistnok nærmest opfattes som Udtryk for, at Kongen var bleven befriet for en stærk Ængstelse med Hensyn til den norske Hær, thi der skønnes ikke at foreligge nogen særlig Grund til at takke Gyldenløve for, hvad han havde ydet i Felttoget udover dette, at han havde „conserveret“ Hæren og beskæftiget en Del af de fjendtlige Kræfter.

En anden og for Datidens Krigskunst betydningsfuld Grund til Hærens Forbliven i Halland var den, at man

¹⁾ „Den Skaanske Krig“ S. 147: Kongens egne Overvejelser m. H. t. Betimeligheden af at belejre Halmstad. Dette Aktstykke synes at have været forelagt Krigsraadet d. 7. Sept.

i størst mulig Udstrækning vilde leve af det fjendtlige Land og vanskeliggøre Fjenden Opholdet der senere, samtidig med at man skaanede de Egne, som var udset til Vinterkvarter for vor egen Hær.

Den 15. September udsendtes der fra Hovedkvarteret en „Relation“, hvori der ligesom i de tidligere af samme Art paa en i det hele nøgtern og objektiv Maade gjordes rede for Forholdene. Der siges heri, at saasnart Hans Majestæt med Armeen var kommen „hertil“ [Snestorp] og havde erfaret, at Fjenden havde fattet Posto ved Falkenberg, lod han arbejde paa en Bro over Aaen, og til at forsvare begge Sider af den anlægge paa hver Side et Værk. Da Fjenden erfarede dette, gik han straks tilbage til Varberg, og da han ej heller vovede at blive staaende der, længere tilbage og over Aaen ved Nybro og Osebro, hvor han posterede sig hinsides Floden og saa fordelagtig, at han enten til Gøteborg eller ogsaa til sit Rige sikkert kunde trække sig tilbage. — Hans Majestæt har sendt en stærk Cavalcade under General Carl v. Arenstorffs Kommando efter Fjenden, og Generalen er endnu ude. Men da Landets Situation, paa Grund af Floder og af Fjenden ruinerede eller manglende Broer samt forhuggede Pas ikke tillader at forfølge Fjenden saa dybt, og da Fjenden ikke udsender noget Parti eller vover sig til at gøre nogen anden Modstand, saa forventer man Generalen tilbage igen til Lejren imorgen tidlig; og vil han saaledes konsumere Furagen i Nordhalland, at Fjenden ikke skal finde noget for sig. — Hvad Halmstad angaar, er dette rekognosceret og kunde, uagtet Generalmajor Sperling med nye 1000 Mand er lagt derind, efter vort Skøn vel bringes i vor Magt; men da Saisonen er saa vidt fremskreden, og Hans Majestæt ej er sindet sit gode Infanteri ved den

her faldende onde Regn og det efterhaanden indfaldende Vintervejr at ruinere, saa har han stillet denne Belejring i Bero for iaar og vil kun lægge sin Armee i Vinterkvarter og konservere den samt søge at postere den saaledes, at de i denne Campagne erobrede Provinser Skaane og Blekinge kan fastholdes¹⁾.

I en Skrivelse fra Biermann samme Dag²⁾, hvormed han lader følge en Afskrift af denne Relation, siger han, at den indeholder alt, hvad der er af nyt. Han tilføjer den oplysende og karakteriserende Bemærkning, at Fjenden i det hele forholder sig meget passivt og ikke viser sig nogensteds, ligesom Fjenden overhovedet i dette Felttog bestandig har holdt sig meget sluttet, saa at de danske „Partier“ (Rekognosceringskommandoer) aldrig har mødt noget, selv ikke det mindste „Parti“ fra Fjendens Side. Det regner meget hyppig, hvad der nøder Hans Majestæt til at udsætte Angrebet paa Halmstad til en anden Tid. Vi venter nu blot paa Nyheder fra Cavalcaden samt paa nogen Succès af et Parti, som er udsendt for at afskære fjendtlige Partier. Saa vil Hans Majestæt lade Lejren afbryde og Tropperne lægge i Vinterkvarter...

Den 16. September sendtes der atter en Trompeter til Halmstad; han skulde bl. a. forhøre om, hvor den Trompeter var bleven af, som var udsendt den 30. August.

Den 18. September holdtes der Krigsraad i Snestorp bl. a. for at forhandle om Stedet for Vinterkvartererne, hvorved Hærens Styrke — ogsaa Garnisonerne i Fæstningerne paa Krigsskuepladsen — regnedes til 29 Batailloner Fodfolk samt omtrent 14 Rytter- og 2 Dragonregimenter. De enkelte Voteringer er ikke anført, men det

¹⁾ Depecher No. 1433.

²⁾ Biermann til Lente.

udtaltes i Almindelighed, at man endnu denne Uge kan blive staaende her og holde ud¹⁾. Herefter maa man gaa tilbage til Laholm og sætte sig hinsides, syd for Laga Aaen. Omtrent den 21. er der saa indtruffen Efterretning fra Gyldenløve. Samtidig beretter Biermann, at man har faaet en Del Efterretninger om den fjendtlige Hær under Kong Karl, bl. a. om indtrufne Forstærkninger, og man erfarede, at Fjenden agtede vedblivende at holde Marken.

Biermann vedlægger sit Brev, der er dateret Hovedkvarteret den 22., en „Relation“, dateret samme Dag og Sted. Denne Relation er i Modsætning til de tidligere omtalte ikke noget officielt Aktstykke men synes at være skreven af en Embedsmand i Hovedkvarteret og indledes med en Bemærkning om, at Brevskriveren har været saa overlæst med Arbejde, siden Kongen brød op fra Voxtorp (den 4. Sept.), at han ikke har kunnet sende Meddelelser. Til Gengæld giver han en Oversigt over Begivenhederne og Forholdene fra Slutningen af August indtil Dato. Da det meste, af hvad der fortælles, er bekendt fra andre Relationer etc., skal her kun meddeles, hvad der berettes af nyt. Han siger, at efter at Kongen havde indsamlet alle Enkeltheder vedrørende Duncans Nederlag, besluttede han sig til at gaa Fjenden under Øjne og at indlade sig i en Haupt-Action, hvorfor han lod den af Fjenden afbrændte Bro over Laga Aa ved Laholm istandsætte. . . . Da Fjenden gik tilbage fra Falkenberg, afbrændte han den der værende kostbare Bro. . . . Under General Arenstorffs Cavalcade op i Nordhalland sendtes der tre „Partier“ ud, hvoraf to førtes af Obersterne Leveltzwow og Se-

¹⁾ Det erindres, at man med Ængstelse ventede paa Efterretning om, hvorledes det gik Gyldenløve.

hested; men de mærkede saagodtsom intet til Fjenden. Han fremhæver, at særlig Infanteriet har gjort saa god Tjeneste i dette Aars Felttog, at det vel fortjener at komme i Vinterkvarter; men for at fortære Furagen har Hans Majestæt befalet, at man skal forblive her endnu nogle Dage, saa længe Vejrliget tillader det. Det er dog afgjort, at Hæren skal bryde op herfra førstkommande Mandag [d. v. s. den 25.].

Endnu den 24. September afholdtes der **Krigsraad** i Snestorp. Propositionen var: Om man skal udføre den forrige Resolution¹⁾, eller om man „efter disse Efterretninger“ skal forblive her længere.

Det kan ikke oplyses, hvilke disse Efterretninger var; men de har været af en saadan Natur, at det kunde tænkes muligt, at man burde forblive i Halland længere end i Krigsraadet den 18. bestemt. Efterretningerne kan angaa den fjendtlige Hær under Kong Karl, men de kan ogsaa dreje sig om Gyldenløves Forhold, skønt han vidstes at være i fuld Tilbagegang baade fra Bohus og fra Venersborg. Der vides dog ikke at være forefaldet noget særlig mærkeligt hverken det ene Sted eller det andet.

I Krigsraadet siger Generalløjtn. Arenstorff, at man bør forblive ved den første Resolution og marchere herfra. Weier er af samme Mening, Corfitz Trolle ligesaa, og han tilføjer, at han vilde ønske, at han for 8 Dage siden havde vidst „dette“. Overfeltmarskallen bliver ved den „forrige“ Mening. Vor Armee [bør] konserveres. Prinsen [Georg] „bliver ogsaa ved den Mening“. Concl.: „Det bliver ved Resolutionen“.

Tilbage-marchen skulde altsaa tiltrædes, og den iværksattes da ogsaa, idet Hovedkvarteret fra den 25. for-

¹⁾ Altsaa forblive her endnu en Uge fra 18. September.

lagdes til Ilsberge, midt mellem Halmstad og Laholm, hvor det forblev Maaneden ud.

Ogsaa dette Krigsraads Beslutning er tagen enstemmig. Noget gaadefuldt er Corfitz Trolles Udtalelse, og den synes ligesom at staa i Modstrid med Propositionen.

Den 30. September udfærdigedes der en Række Ordre om Hærens Fordeling i Vinterkvarterer — **Sommerfelttoget var afsluttet.**

Først i Oktober rejste Kongen, ledsaget af Overfeltmarskallen, til Kjøbenhavn. Da den fjendtlige Hær kort efter trængte ind i Skaane, rejste Kongen den 16. Oktober pludselig fra Kjøbenhavn over til Hæren; men Dagen i Forvejen var Hertugen rejst over til sine Godser i Holsten „i den Hensigt“, skriver Biermann, „at forblive der nogle Uger“. Da var vistnok Brudet mellem Kongen og ham allerede indtraadt. I November indfandt Hertugen sig ganske vist ved Hæren i Skaane men rejste atter hjem efter omtrent en Uges Ophold her og efter at have nedlagt Kommandoen som Overfeltmarskal. Den 7. Oktober havde han for sidste Gang underskrevet Ordre til Hæren.

Det staar fuldstændig hen i det uvisse, under hvilke Omstændigheder Hertugen har nedlagt Kommandoen, og hvad der har ført til dette meget opsigtsvækkende Skridt, thi vel har man forsøgt at lette Sløret over disse Begivenheder, men Forsøgene derpaa er kun Gætværk uden faste Holdepunkter. Det er muligt, at den af daværende Oberstløjtnant Tuxen i Danske Mag. 5. V. fremsatte Formodning: at Aarsagen skyldtes, at „Hertugen ligesom Griffenfeldt havde krænket den enevældige Monark“, til en vis Grad er rigtig, og en Udtalelse af Kongen i et af

de af Oberstløjtnanten fremdragne Breve tyder paa nogen personlig Irritation paa Kongens Side. Man gør dog sikkert Kongen stor Uret, naar man tillægger det rent personlige Moment større Betydning, thi ligesom Forholdet var med Griffenfeldt, ligger Aarsagerne til Hertugens Tilbagetræden sikkert langt dybere.

Det hidtil kendte Kildemateriale kan vel ingenlunde klare Forholdet mellem Kongen og Hertugen, men det er dog tilstrækkeligt til at afvise enhver Tale om, at Hertugen skal være bleven træt af al den Modstand, han fandt blandt Kongens Omgivelser, særlig Generalerne, eller om at Kongen blandede sig i Ledelsen paatværs af Hertugens Opfattelse og Anordninger. Tværtimod: det fremgaar til Evidens af alle Krigsraadsforhandlingerne, af alle paalidelige Aktstykker,

at Hertugens Opfattelse og hans Forslag under hele Felttoget August—September uvægerlig er bleven fulgt, og

at Kongen fuldstændig har holdt sig i Baggrunden i denne Periode og paa det loyaleste ladet Hertugen fri Hænder.

Det fremgaar tillige af Krigsraadsforhandlingerne, at der bestandig var fuld Enighed om, hvad der skulde, burde ske, om der end kunde være nogen Forskellighed m. H. t., hvorledes det burde udføres. Man viser vistnok ogsaa Brødrene Arenstorff paa een Gang for megen Ære og gør dem megen Uret, naar man tillægger dem hovedsagelig Skylden for, hvad der udførtes eller undlodes; thi som foran viist deltog Mænd som Corfitz Trolle, Kørbitz og Storkansler Ahlefeldt som Regel i Krigsraadsforhandlingerne, og de var alle baade Personligheder og Mænd med grundig Indsigt.

Spørgsmaalet om, hvad der da kan have været Anledning til Brudet mellem Kongen og Hertugen vil imidlertid stadig melde sig og fordre Svar. I det Brev, hvori Hertugen melder Kejseren, at han er udtraadt af dansk Tjeneste, skriver han, at det er sket „erheblicher Ursachen halber, bevorab wegen vielerhand mit denen benachbarten Alliirten sich ereigenden inconvenientien“. Om det vanskelige Forhold til Naboerne har spillet saa stor en Rolle for Hertugen skønnes tvivlsomt; det har vel nok været overvejet og forhandlet, inden Hertugen gik i dansk Tjeneste, og Hovedaarsagen ligger sikkert paa et andet Sted.

Som den mest nærliggende Grund til, at en Krigsherre, her Kongen, afskediger sin kommanderende General, kan der næppe tænkes nogen anden end Uenighed med Hensyn til Krigens Førelse eller Misfornøjelse med den hidtidige Ledelse. Nu synes der ganske vist at herske omtrent fuldstændig Enighed blandt de Forfattere, der har beskæftiget sig med denne Krig, om at Hertugen havde været en fremragende dygtig og heldig Leder af Felttoget i Skaane, og navnlig i N. P. Jensens „Den Skaanske Krig“ udtales dette meget stærkt: „Med Hertug Hans Adolf forlod Lykken den danske Hær“ er Forfatterens velmente Afskedshilsen til Hertugen S. 171. Det er dog et stort Spørgsmaal, om en grundig og upartisk Undersøgelse af dette Sommerfelttog vil give til Resultat, at Hertugen paa adskillige vigtige Punkter har været saa heldig og saa klog som almindelig antaget. — Ved Udsendelsen af Duncans Korps til Halland var Tanken om en Sikring af Flanken, en Udvidelse af Hærens Basis, et aktivt Skridt i Retning af Samarbejde med den norske Hær under Gyldenløve utvivlsomt rigtig, og alle Krigs-

raadets Medlemmer var enige herom; men at Korpset blev gjort saa stærkt og blandt andet fik omtrent en Fjerdedel af Hærens Fodfolk, skyldtes Hertugen alene og imod de øvrige Medlemmers Skøn. Det kan derhos se ud, som om det ogsaa var Hertugen alene, der foreslog Duncan til Fører, hvortil Duncan skønnes at have været lidet egnet — i ethvert Fald taler hans Forhold i Halland stærkt imod ham, thi han optraadte i højeste Grad uforsigtigt, sorgløst og mangelfuldt. Det havde vistnok været klogere at betro denne Kommando til en anden af Ryttergeneralerne, nemlig Anders Sandberg, som baade under Felttoget i Mecklenborg det foregaaende Aar og i Juli dette Aar i Østskaane havde vist sig som en aarvaagen og forstandig Fører for selvstændige Styrker.

I Krigsraadet den 17. August ved Christiansstad var det atter Hertugen, der satte igennem, at Hovedhæren yderligere svækkedes ved det stærke Detachement i Østskaane-Blekinge. — Derfor, da Kongen den 20. August i Hørje antog at være den svenske Felthær saa nær, at han kunde naa sit hidtil vigtigste Formaal: Kamp i aaben Mark, muligvis Lejlighed til at tilføje Fjenden et afgørende Nederlag, da var Hæren saa svækket ved Bortkommandoer og Nederlag, Fjendens Mod derimod steget saaledes, at Krigsraadet ikke — Hertugen endda mindst — turde tilraade Kamp.

Det ligger ret nær, at Kongen i disse meget kritiske Dage omkring den 20. August har tænkt som saa: Havde jeg nu haft de 9 Batailloner Fodfolk, 2 Dragon- og 3 Rytterregimenter mere, kunde jeg uden Betænkning gaa løs paa den svenske Hær og hermed sætte Kronen paa dette Aars Felttog. Om det vilde være lykkedes at faa fat i den fjendtlige Hær, kan være tvivlsomt; men

en saadan Tvivl synes ikke at have hersket i Hovedkvarteret paa dette Tidspunkt.

Det vilde ogsaa være menneskeligt, om Kongens — og andres — Mismod og Misfornøjelse efterhaanden, om end i det stille, vendte sig imod den, der i første Linie var Aarsag til, at de oprindelig saa fortrinlige Chancer var udnyttet paa ret uheldig Maade. Og efterhaanden som den ene Dag efter den anden gik i Hørje og Voxtorp, uden at der opnaaedes nogen Fordel over Fjenden, maatte Mismodet og Irritationen i Hovedkvarteret øges og hermed Betingelserne for et godt Samarbejde aftage i samme Forhold.